

UNIVERSITETI I PRISHTINËS “HASAN PRISHTINA”

FAKULTETI I FILOLOGJISË

DEPARTAMENTI: LETËRSI SHQIPE

MA Marjela Progni - Peci

**Poezia erotike shqipe e romantizmit dhe
modernitetit**

PUNIMI I DOKTORATËS

Prishtinë, 2019

UNIVERSITY OF PRISHTINA “HASAN PRISHTINA”

FACULTY OF PHILOLOGY

DEPARTMENT: ALBANIAN LITERATURE

MA Marjela Progni - Peci

**The Erotic Albanian Poetry of Romanticism
and Modernity**

DOCTORAL THESIS

Prishtina, 2019

UNIVERSITETI I PRISHTINËS “HASAN PRISHTINA”

FAKULTETI I FILOLOGJISË

DEPARTAMENTI: LETËRSI SHQIPE

MA MARJELA PROGNI - PEÇI

**Poezia erotike shqipe e romantizmit dhe
modernitetit**

PUNIMI I DOKTORATËS

Mentori: Prof. dr. Sali Bashota

Prishtinë, 2019

Rezyme

Në letërsi, tema erotike realizohet në forma aq të llojlojshme dhe zë një hapësirë aq të madhe në gamën e krijimeve përgjatë kohëve, sa mund të thuhet se është, në mos më e trajtuara, një nga temat më të trajtuara. Mund të konkludohet se as letërsia shqipe nuk bën përjashtim sa i përket dendurisë së trajtimit të kësaj teme, por, megjithatë, ka një sërë veçorish që spikasin gjatë funksionalizimit të erotikës në këtë krijimtari.

Siç është theksuar edhe në hyrje të punimit, mundësitë për t'iu qasur erotikës shqipe, konkretisht poetëve që janë objekt i trajtimit: Jeronim De Rada, Zef Serembe, Migjeni dhe Lasgush Poradeci janë nga më të ndryshmet, sepse secili prej tyre i qaset artit poetik në mënyrë të veçantë, ndërsa motivin erotik në poezinë e tyre e elaborojnë mjaft ndryshe nga njëri-tjetri. Kjo do të ishte mjaft e kuptueshme nëse do t'i vinim përballë De Radën e Seremben me Migjenin e Lasgushin, por edhe vet De Rada dhe Serembe që i përkasin të njëjtit formacion stilistik, i shquan mënyra e veçantë e qasjes ndaj këtij motivi, e njëjta gjë mund të thuhet edhe për Migjenin dhe Lasgushin, të cilët konceptin e tyre për dashurinë e realizojnë prej këndvështrimesh krejtësisht të ndryshme.

Përdorimi i metodave të ndryshme gjatë punës me tekstet, lidhet me faktin se secili prej autorëve kërkon qasje të veçantë, madje edhe krijime të ndryshme brenda vetë krijimtarisë së një autori kanë kërkuar zbatimin e metodave të ndryshme, për të nxjerrë, në këtë mënyrë, një studim sa më të plotë e gjithëpërfshirës.

Në kapitullin e parë është trajtuar krijimtaria erotike e Jeronim De Radës.

Zhvillimi i temës së dashurisë te ky autor është parë në mënyrë sistematike në veprat e tij dhe nga pikëvështrime të ndryshme. Kështu, janë hetuar dhe analizuar mënyrat se si përfshihen, elaborohen dhe realizohen linjat e ndryshme erotike që diku strukturohen si tema e diku si motive. Është bërë analizë e personazheve, janë shqyrtuar elementet narratologjike, është parë

funksionalizimi i kohës dhe hapësirës, janë nxjerrë përfundime rreth ndërtimit kompozicional, etj., të gjitha këto në kontekstin që lidhet me ndërtimin e temës së dashurisë.

Nga ana tjetër, elaborimi i temës së dashurisë te ky autor është parë edhe në relacion me një sërë elementesh të tjera si komunikimi palimsestual i veprave të tij me burime të ndryshme si: tekste e mite antike greke, apo me tekste religjioze biblike, ku janë identifikuar rimarrjet, komunikimet, ngjashmëritë e diferencat mes teksteve, ashtu siç janë analizuar funksionet e këtyre elementeve në hipertekstin ku kanë zënë vend. Gjithashtu, janë evidentuar shtresimet e shumta, që dalin, në nivele të ndryshme, në artin letrar të De Radës nga ndikimi i krijimtarisë gojore. Por, edhe është vënë në dukje roli që luan në ndërtimin e temës dhe motivit erotik ndërlidhja mes këtyre krijimeve dhe historisë, gjeografisë, etnografisë, etj.

Duke u nisur nga pikëpamje sociologjike e psikologjike, është interpretuar pozicioni i individit në shoqëri, marrëdhëniet shoqërore të kohës, relacionet e krijuara mes individit dhe shoqërisë, por edhe normave shoqërore. Është evidentuar mënyra e funksionimit të marrëdhënieve familjare e fisnore, në bazë të kanuneve por edhe të interesave, etj, për të ardhur në përfundime të ndryshme që lidhen me ndërtimin e erotikës në poemat e De Radës.

Në kapitullin e dytë ku përfshihet trajtimi i poezisë erotike të Zef Serembes, ndryshon qasja analitike.

Pavarësisht se si De Rada edhe Serembe i përkasin periudhës së romantizmit, te De Rada, natyra e analizës ka qenë e përqendruar edhe në elemente shtesë si personazhet, rrëfimi, koha, hapësira, tema, ideja, etj., që janë imponuar nga zhanri, poemë, në të cilin janë shkruar këto tekste, ndërsa tekstet e Serembes, veç të tjerash, janë parë në një masë më të madhe se ato të De Radës edhe në kontekstin romantik.

Poezia erotike e Zef Serembes është identifikuar dhe sistematizuar kronologjikisht përgjatë gjithë krijimtarisë së tij, duke u klasifikuar në periudha e etapa të përshtatshme, për të pasur qasje më të lehtë në trajtimin e interpretimin e saj. Brenda këtij klasifikimi janë sistemuar poezitë e vëllimit “Vjershe” edhe poezitë që u gjetën më vonë, siç bie fjala “Dorëshkrimi poetik i Kopenhagës”, por edhe poezitë e shkruara në gjuhë të huaj – “Poesie italiane e canti originali”, “Sonetti vari”.

Pasi është identifikuar imazhi erotik në krijimtarinë e Zef Serembes, janë zbërthyer njëra pas tjetres tiparet erotike të veprës së tij, duke u ofruar, në këtë mënyrë, një pasqyrë e mjeteve ndërtuese të poezisë së autorit, ku janë evidentuar mënyrat e strukturimit e trajtimit erotik në këto poezi.

Përmes metodës krahasimtare është vënë në dukje evoluimi i poezisë me rëniet e ngritjet e veta, dhe janë analizuar ndërkomunikimet e teksteve brenda për brenda me njëri-tjetrin, por edhe komunikimet që krijohen mes këtyre poezive dhe letërsisë popullore, religjionit, filozofisë, etj. Gjithashtu, janë shqyrtuar disa karakteristika të veçanta të poezisë erotike të Serembes si identiteti arbëresh, motivi i natyrës, kozmogonia, misticizmi, etj., por, nga ana tjetër, në analizë është përfshirë edhe marrëdhënia e krijuar mes artit letrar të Serembes dhe jetës së tij, një marrëdhënie që jep e merr nga të dyja anët. Nuk është lënë anash as figura e vashës, e cila është trajtuar nga disa këndvështrime.

Ky kapitull është përmyllur me një analizë stilistikore, ku janë evidentuar mjetet që kanë bërë të mundur krijimin e kodeve erotike në poezinë e këtij autori.

Kodet erotike në poezinë e Migjenit janë trajtuar në kapitullin e tretë të titulluar “Poezia erotike e Migjenit”.

Gjatë shqyrtimit të kësaj poezie është vënë re se autori ju ka qasur këtyre kodeve në dy mënyra që nuk ngjasojnë aspak me njëra-tjetrën. Duke u mbështetur në këtë qasje është bërë edhe klasifikimi i këtyre krijimeve, që janë vendosur nën dy tituj që bëhen matricë e trajtimeve analitike rreth këtyre poezive. 1) *Realiteti dhe literariteti në poezinë erotike të Migjenit*, ku janë analizuar motivet erotike që shfaqin të vërtetën therëse të jetës në ambientin dhe shoqërinë ku zhvillohet. Këtu përfshihen, kryesisht, poezitë erotike që i përkasin ciklit “Kangët e mjerimit”. Në këto krijime është hetuar një frymë rebelizmi e përzier me përsiatje dhembjeje e ndjeshmërie, ku paraqitet sfondi seksual i ashpër ku vendosen objektet e tij të trajtimit gratë publike, vajzat e shfrytëzuara, bashkëshortet e nënat që shesin trupin, etj. por edhe zvetënimimi moral e shpirtëror i njeriut. Dhe 2) *Intima erotike e Migjenit*, kapitull ky ku janë trajtuar poezitë erotike që paraqesin dashurinë si botë intime të subjektit lirik. Këtu përfshihen krijimet erotike që i përkasin, kryesisht, ciklit “Kangët e rinis”. Përmes zbërthimit të këtyre teksteve janë vënë në dukje qasjet krejtësisht të reja ndaj dashurisë si botë emotive, por edhe si përjetim fizik. Janë evidentuar

mjetet e mënyrat me anë të të cilave Migjeni i ka funksionalizuar këto motive në poezitë e tij. Nga ana tjetër, duke i vënë përballë krijimet që vijnë nga klasifikimi i parë dhe këto të dytat janë identifikuar dhe shqyrtuar format e ndryshme të hartimit të këtyre vjershave, ku janë studiuar aspekte të gërshetimit të elementeve zhanrore, statusi i subjektit lirik, mënyrat e inkorporimit të objektit e subjektit të trajtuar nga krijimet e para të dytat, etj.

Në përmbyllje të këtij kapitulli është bërë kategorizimi estetiko-poetik i këtyre krijimeve erotike dhe është trajtuar marrëdhënia që është krijuar mes poezisë së Migjenit dhe lexuesit, por edhe mes poezisë së tij dhe vetë poetit.

Lasgush Poradeci dhe poezia e tij erotike janë bërë objekt trajtimi i kapitullit të katërt të këtij punimi.

Në kapitullin e titulluar “Poezia erotike e Lasgush Poradecit”, është përfshirë studimi i krijimeve, së pari, në rrafshin e ndërtimit. Janë hetuar veçoritë esenciale që kanë lidhje me konceptimin dhe strukturimin e këtyre poezive. Gjithashtu, janë studiuar përbërësit themelorë që funksionalizohen në ndërtimin e kodeve erotike, sepse ky poet e ka të theksuar ndërrimin e kuptimit semantik të fjalës nga një njësi poetike te tjetra, duke arritur në këtë mënyrë që të krijojë njësi-çelësa që ndjekin një model të caktuar, prandaj është bërë identifikimi i këtij modeli dhe deshifrimi i teksteve përmes tij, për të ardhur në përfundime më të plota sa i përket qasjes ndaj këtyre krijimeve.

Nga ana tjetër, janë analizuar dhe interpretuar komunikimet intratekstuale, të cilat janë të shprehura në poezinë e Poradecit, por, gjithashtu, në një kapitull të veçantë janë trajtuar edhe ndërkomunikimet intertekstuale që ka ndërtuar poezia e Lasgushit me tekste të tjera, sidomos me ato të letërsisë popullore. Janë identifikuar rimarrjet dhe janë shqyrtuar funksionalizimet e rifunksionalizimet e ndryshme hipertekstuale, që nga lidhshmëria e ngushtë kontekstuale që ekziston mes hipotekstit e hipertekstit në disa poezi e gradualisht deri te shkëputja e tërësishme e rikontekstualizimi i përgjithshëm i krijimeve të poetit.

Kapitulli në fjalë është përmbyllur me studimi e erotikës në poezinë e Lasgush Poradecit, erotikë kjo që është sintetizuar përmes formave të veçanta, siç është trioleti e në këtë kontekst janë hulumtuar edhe variantet e ndryshme të poezive të cilat ai i ka punuar, ku janë nxjerrë rezultate të ndryshme që kanë dalë nga analiza krahasimtare.

Poezia erotike në letërsinë shqipe e veçanërisht në periudhën e romantizmit dhe në letërsinë moderne me poetë si De Rada, Serembe, Migjeni, Lasgushi paraqet vlera të rëndësishme në rrafshin ideor, motivor, tematik, estetik, stilistik, gjuhësor, etj., madje bëhet edhe pikë referimi për zhvillimin e letërsisë shqipe në përgjithësi, për nga përbërësit, tipologjia, etj.

Punimi me titull “Poezia erotike shqipe e romantizmit dhe modernitetit” ofron mundësinë e komunikimit kritik e teorik duke paraqitur kontribut në fushën e hulumtimit, studimit dhe duke arritur rezultatin e synuar shkencor.

Objekti i studimit, metodologjia e përdorur, strukturimi i koncepteve kryesore që lidhen me erotikën e poezinë e këtyre poetëve, padyshim dëshmojnë për vlerën, rëndësinë dhe ndikimin estetik që ka pasur ky lloj i lirikës në periudhat përkatëse (romantike, moderne) si dhe deri në poezinë bashkëkohore shqipe.

Summary

The erotic theme is realized in many diverse forms and assumes such a great space in the range of literary creations throughout times that one may say that it is one of the most eminent themes, if not the most eminent, in literature. It can be concluded that Albanian literature does not exclude the density of the focus on this theme. Nevertheless, numerous characteristics arise during the functionality of the erotic in this particular literature.

The Introduction of this study emphasized that the methods with which one may approach the erotic in Albanian literature are diverse, as the authors that are the object of this research (i.e. Jeronim De Rada, Zef Serembe, Migjeni and Lasgush Poradeci) aim at the poetic form in particular ways; as such, every one of them elaborate the erotic motif by using a different path from the other author. Thus, if we were to place De Rada and Serembe opposite to Migjeni and Lasgushi, one notices that even De Rada and Serembe, who belong to the same stylistic formation, differ from the particular method with which they approach motif of the erotic. The same result is evident in the case of Migjen and Lasgushi, who realize their concepts of love from different points of view.

In order to attain a complete and comprehensive study, various methods have been utilized in the reading of the texts because each author requires a separate method of analysis; even literary texts within the oeuvre of one author may at times require different methods of approaching these texts.

The first chapter deals with the erotic literary creation of Jeronim De Rada.

The theme of love in this author's works has been seen as developing systematically, and this development has been analyzed in different viewpoints. Thus, the study explored and analyzed

the ways in which different erotic aspects are included, elaborated, and realized and then structured either as themes or as motifs. The characters were analyzed, narratological elements have been explored, time and space functionality has been inspected, conclusions have been drawn with regard to the composition of the texts, etc. All of the previously mentioned elements have been researched in the context of the elaboration of the theme of love.

On the other hand, the elaboration of the theme of love in this author's works has also been seen in relation to a range of other elements such as the palimpsestual communication of his works to different sources such as classical Greek texts and myths, biblical religious texts, out of which reiterations, communications, similarities and differences between these texts have been detected and the function of these elements in the hypertext has been analyzed. Additionally, the many aspects of the influence of oral literature in the literary art of De Rada has been emphasized. The study also focused on the role of the relation between these creations and history, geography, ethnography, to the realization of the erotic theme and motif.

Through sociologic and psychologic viewpoints, the study interpreted the position of the individual in society, the social relationships of the time, the relations between the individual and society, as well as social norms. The method of the functionality of the relationships of family members and kin, based on canons as well as personal interests, has been detected in order to achieve certain conclusions about the creation of the erotic in De Rada's poems.

In the second chapter which discusses the erotic poems of Zef Serembe, the analytical approach is different from the first chapter.

Regardless of the fact that De Rada and Serembe belong to Romanticism, in the study of De Rada's literary works, the analysis has also focused on additional elements such as characters, narration, time, space, theme, idea, etc., which have been imposed by the genre (poem) that the texts pertain to, whereas Serembe's texts have also been studied (to a greater extent than De Rada's) in the romantic context.

The erotic poetry of Zef Serembe has been identified and systematized chronologically throughout all of his literary career, by classifying it into suitable periods which allows for an easier access to its interpretation. The poems systematized within this classification are those pertaining to the volume "Vjershe", poems that were discovered later on, such as "Dorëshkrimi

poetik i Kopenhagës”, but also poems in other languages, such as “Poesie italiane e canti originali”, “Sonetti vari”.

Following the identification of the erotic image in Zef Serembe’s oeuvre, every erotic characteristic in his work has been closely analyzed, thus offering a full mirror of the literary tools that construct the author’s poetry, during which process the methods of the erotic structure and presence have been identified in these texts.

By employing the comparative method, the study emphasized the evolution of this poetry alongside its ebbs and flows; it analyzed the intercommunication of the texts to one another, but also the communication between these texts and folk literature, religion, philosophy, etc.

Other special characteristics of the erotic poetry of Serembe such as the arbëresh identity, the motif of nature, cosmogony, and mysticism have been included in this study, yet, the study has also covered the relationship between Serembe’s art and his life, which is seen here as being of a reciprocal nature. The figure of the maiden has also been incorporated and analyzed in various viewpoints.

This chapter concludes in a stylistic analysis which identifies the devices that have made possible the creation of the erotic codes in this author’s poetry.

The erotic codes in Migjeni’s poetry have been investigated in the third chapter, titled “The Erotic Poetry of Migjen”.

During the analysis of his poetry, it has been detected that the author has approached these codes in two ways which do not resemble one another. Based on this assumption, the poems have been classified into two titles that have turned into a matrix of the analysis of these poems. 1) *Reality and Literality in the Erotic Poems of Migjeni* is the section in which the erotic motifs reveal the painful truth of life in the environment and society in which it exists. This section mainly includes the erotic poems that belong to the cycle “Kangët e mjerimit”. These poems are characterized by a touch of rebellion mixed with a pondering of pain and sensibility, in which the cruel sexual context is also illustrated, by making female sex workers, exploited girls, wives and mothers that offer their bodies, etc. as objects of the author’s contemplation, which also brings forth the moral and spiritual degradation of man. 2) *Migjen’s Erotic Intimacy* is the other chapter

that discusses the erotic poems that depict love as the intimate world of the lyrical subject. This section includes the erotic creations that belong mainly to the cycle “Kangët e rinis”. The analysis of these texts revealed entirely innovative methods of dealing with love as an emotive world, but also as a physical experience.

This study identified the devices and methods through which Migjeni has functionalized these motifs in his poems. Moreover, by placing the poems of this section in contrast to the poems of the first section, the study also identifies and analyzes the various forms of the creation of these poems, which includes the amalgamation of genres, the status of the lyrical subject, the methods of the incorporation of the object and the subject of the poems in the first section to the poems in the second section, etc.

This chapter concludes with an aesthetic-poetic categorization of these erotic creations as well as the relationship that has taken form between Migjeni’s poetry and the reader, but also that between his poetry and the poet himself.

The object of study of the fourth chapter is Lasgush Poradeci and his erotic poetry.

The chapter titled “The Erotic Poetry of Lasgush Poradeci” incorporates the study of his creation by beginning the analysis on the level of composition. It inquires into the essential qualities related to the conceptualization and structuring of these poems. Also, the chapter involves the study of fundamental constituents that function in the creation of erotic codes, because one characteristic of this poet is the tendency to change the semantic meaning of the word from one poetic unit to the other, thus creating key-units that follow a particular model; therefore, this study identified this model and deciphered texts by using this model in order to achieve more accurate results on the methods used in these literary creations.

Additionally, intertextual communications present in Poradeci’s poetry have been analyzed and interpreted. Another separate chapter discusses the intertextual intercommunications between Lasgushi’s poetry and other texts, especially those of folk literature. Reiterations have been identified, different hypertextual functionalities and refunctionalities have been analyzed, starting from the close contextual relation that exists between the hypotext and the hypertext in some poems, and gradually moving on to the complete detachment and general recontextualization of the creations of the poet.

The aforementioned chapter concludes with the study of the erotic in Lasgush Poradeci's poetry which has been synthesized through special forms such as the triolet, and various variants of poems that he has worked on in this context, out of which analysis certain results have been deduced from this comparative analysis.

Erotic poetry in Albanian literature, especially in the period of Romanticism and in modern literature, following poets such as De Rada, Serembe, Migjeni, Lasgushi, denotes important values for the conceptual, motivational, thematic, aesthetic, stylistic, linguistic aspect; it even becomes a referential point for the further development of Albanian literature in general, focusing on its constituents, typology, and other elements.

The research dubbed "The Erotic Albanian Poetry of Romanticism and Modernity" offers the possibility of critical and theoretic communication by aiming at contributing in the field of research and literary study, by achieving the results of its scientific purpose.

The object of study, the applied methodology, the structuring of the main concepts related to the erotic in the poetry of these poets inevitably prove the value, the importance as well as the aesthetic influence that this type of lyrical poetry had in its respective literary periods (romantic, modern) up to contemporary Albanian poetry.